

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΗΜΕΡΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΔΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ, ὑποδ. τοῦ Ὁρφανοτροφείου Χατζηκώστα.

ΕΝ ΤΗ ΗΜΕΔΑΠΗ

συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτῆ

δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦν-
τας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν
συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας, καὶ εἰδικῶς τῆς παιδαγωγί-
κῆς, πρώην γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν
σχολείων τοῦ Κράτους, μέλους τακτικοῦ τοῦ ἐν
Γερμανίᾳ συλλόγου τοῦ πρὸς διάδοσιν τῆς
ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς κλπ.

ΓΡΑΦΕΙΑ : Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΕΝ ΤΗ ΑΛΛΟΔΑΠΗ

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτῆ

φρ. χρ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης
ἐπιστολῆς εἰς μονόγρῃσσα γραμ-
ματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.

Ἄριθ. 7.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1894.

Ἔτος Γ΄.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : Ἰωάννου Ἑρρίκου Πισταλότη. Πῶς ἡ Γερτρούδη ἀνατρέφει τὰ τέκνα τῆς, ἐπιστολὴ πρῶ-
τη. — Ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλῆσι. — Τεχνικαὶ ἐργασίαι ἐν τοῖς Δημοτικοῖς σχολείοις, α΄.
Γνώμ. Χ. Παπαμάρκου. — Γνωμικὰ διάφορα. — Ποίημα εἰς τὸν Ῥουσσῶ. — Δῆλωσις.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΡΡΙΚΟΥ ΠΙΣΤΑΛΟΤΗ

ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ Η ΓΕΡΤΡΟΥΔΗ ΤΑ ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ

Ἐπιστολὴ πρώτη.

(Συνέχεια ἰδὲ προηγούμε. φύλλον)

Καὶ πᾶσα διδασκαλία τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ ἡ τέχνη νὰ προσέλθωμεν ἐπι-
κουροὶ εἰς τὴν τάσιν ταύτην τῆς φύσεώς του πρὸς
ἰδίαν ἐαυτῆς ἀνάπτυξιν καὶ ἡ τέχνη αὕτη στηρί-
ζεται κυρίως ἐπὶ τῆς σχέσεως καὶ ἀρμονίας τῶν
ἐντυπώσεων, ἃς θέλομεν νὰ μεταδώσωμεν εἰς τὸ
παιδίον, πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτυχθείσης ἐν
αὐτῷ δυνάμεως. Καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην
ὑπάρχει εἰς τὰς ἐντυπώσεις, ἃς θέλομεν νὰ μετα-
δώσωμεν εἰς τὸ παιδίον διὰ τῆς διδασκαλίας,
ὠρισμένη διαδοχικὴ σειρά, ἧς ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ
πρόοδος πρέπει νὰ συμβαδίζωσιν ἀκριβῶς μετὰ τὴν
ἀρχὴν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἀναπτυσσομένων τοῦ
παιδίου δυνάμεων. Καὶ εὐθὺς κατενόησα ὅτι ἡ
ἔρευνα τῆς διαδοχικῆς ταύτης σειράς ἐν πάσῃ
ἀνθρωπίνῃ γνώσει καὶ μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα
μαθήματα, ἐξ ὧν γίνεται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ
ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἶναι ἡ εὐθεῖα καὶ μόνη
ὁδός, δι' ἧς ποτε θὰ φθάσωμεν εἰς ἀληθινά,
καὶ τὴν φύσιν ἡμῶν καὶ τὰς ἡμετέρας ἀνάγκ-
κας ικανοποιούντα διδακτικὰ βιβλία πρὸς χρῆ-
σιν τῶν σχολείων. Κατενόησα δὲ εὐθὺς καὶ
τοῦτο ὅτι ἐν τῇ συγγραφῇ τοιούτων βιβλίων πρέπει
εἰς τοῦτο κυρίως νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν

ἡμῶν ὡς ἀναγκαιότατον, νὰ ταξινομηθῶσι τὰ
μαθήματα κατὰ τὰς ἀναπτυσσομένας δυνάμεις
τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ὀρισθῇ μετὰ μεγίστης ἀκρι-
βείας ποῖον μάθημα πρέπει νὰ διδάσκειται κατὰ
ταύτην καὶ ποῖον κατὰ τὴν ἄλλην ἡλικίαν καὶ
τοῦτο ἵνα μὴ συμβῇ, ὥστε νὰ παραλείπωνται μα-
θήματα, ἃ δύνανται νὰ ἐνοήσῃ τὸ παιδίον κάλ-
ιστα, νὰ ἐπιβαρύνηται δὲ καὶ νὰ ταράττηται
πάλιν μετ' ἄλλα, ἃ δὲν ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ
κατανοήσῃ καλῶς.

Περὶ τοῦτου δὲν ἀμφιβάλλω πλέον, ὅτι εἰς τὸ
παιδίον δύνανται πλείστοι γνώσεις καὶ πραγματι-
καὶ καὶ γλωσσικαὶ νὰ μεταδοθῶσι, πρὸ τοῦ νὰ
κριθῇ εὐλογον νὰ διδαχθῇ ἀνάγνωσιν ἢ καὶ τὸν
συλλαβισμόν ἀπλῶς. Ὁ λόγος οὗτος μετὰ πείθει ὅτι
τὰ παιδία κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἡλικίαν ἔχουσι
ἀνάγκην ψυχολογικῆς χειραγωγίας πρὸς ὀρθὴν
τῶν πραγμάτων ἐξέτασιν καὶ ἀντίληψιν. Καὶ
ἐπειδὴ τοιαύτη χειραγωγία ἄνευ τῆς συνδρομῆς
τῆς τέχνης εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἳ εἶναι, δὲν
εἶναι δυνατὴ, οὐδὲ πρέπει νὰ ἀναμένωμεν ἐξ αὐτῶν
τοιαύτην, κατ' ἀνάγκην ἠσθάνθη τὴν ἔλλειψιν
πραγματογνωστικῶν βιβλίων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ
προηγῶνται τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ, καὶ διὰ τῶν ὁποίων
προσάγοντες πρὸ τῶν αἰσθητηρίων τῶν παιδίων
πράγματα καλῶς ἐκλελεγμένα εἴτε αὐτούσια ὡς
εἶναι αὐτὰ πράγματι, εἴτε κατασκευαστὰ εἴτε καὶ
ἰχνογραφημένα, καθιστῶμεν διὰ τῆς αἰσθητοποιή-
σεως τὰς ἐννοίας, ἃς θέλομεν αὐτοῖς νὰ μεταδώ-
σωμεν διὰ τῆς γλώσσης, σαφεῖς καὶ εὐκρινεῖς.

Εὐτυχῶς δὲ ἦλθε γεγονός τι πρὸς βεβαίωσιν
τῆς σαλευούσης, ἄωρου γνώμης μου, εἰ καὶ τὰ
μέσα μου ἦσαν περιωρισμένα καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ
πειράματός μου ἦτο καὶ πλημμελὴς καὶ μονομερὴς.
Μήτηρ τις φιλόστοργος ἐνεπιστεύθη εἰς ἐμὲ τὸ

παιδίον της μόλις τριετίας, ἵνα διδάσκω αὐτὸ κατ' ἰδίαν. Καθ' ἡμέραν ἐδίδασκον αὐτὸ ἐπὶ μίαν ὥραν κατὰ τὴν μέθοδον τὴν ψυχολογικὴν. Ἐδουκίμασα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γραμμάτων, τῶν εἰκόνων καὶ παντός, ὅπερ εἶχον πρόχειρον, νὰ διδάξω αὐτό, δηλ. διὰ τῶν μέσων τούτων νὰ κατορθώσω καὶ ὠρισμένως ἐν ἑαυτῷ εἰκόνας νὰ σχηματίσῃ καὶ ὠρισμένως ταύτας νὰ ἐκφράξῃ. Ὡδήγουν αὐτὸ νὰ ὀνομάξῃ ὠρισμένως τί ἐγίνωσκον ἐξ ἑκάστου πράγματος, τὸ χρῶμα, τὰ μέρη, τὴν θέσιν, τὸ σχῆμα καὶ τὸν ἀριθμὸν. Καὶ εὐθὺς εἶδον ὅτι ἐπρεπε τὸ πρῶτον βασανιστήριον τῶν παιδίων, τὰ ἄθλια γράμματα, νὰ θέσω κατὰ μέρος, διότι δὲν ἤθελεν αὐτὰ, ἀλλὰ τὰς εἰκόνας μόνον καὶ τὰ πράγματα, καὶ ὅτι διετύπωνε τὰς σκέψεις του σαφῶς περὶ τῶν πραγμάτων, ἀ δὲν ὑπερέβαινον τὴν ἀντίληψιν του. Ἐβρίσκε δὲ καὶ καθ' ὁδόν, καὶ εἰς τὸν κήπον, καὶ εἰς τὸ δωμάτιον γενικὴν ἐφαρμογὴν τῶν γνώσεων του καὶ κατώρθωσεν ἐντὸς βραχείου χρόνου νὰ προφέρῃ ἠρθῶς καὶ τὰ δυσκολώτατα ὀνόματα καὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων καὶ πράγματα αὐτῷ ὅλως ἄγνωστα νὰ παραβάλλῃ πρὸς γνωστά αὐτῷ καὶ νὰ σχηματίσῃ περὶ αὐτῶν ὠρισμένην ἰδέαν. Καὶ δὲν ἀρνοῦμαι μὲν ὅτι τοιοῦτο πείραμα ἔφερε εἰς πλάνας καὶ ὅτι προετίμα τὰ ξένα καὶ μακρὰν ὄντα ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἐντυπώσεων τῶν παρόντων καὶ τῶν πλησίον, ἐν τούτοις ὅμως ἐπέχυσεν πολὺ πῶς περὶ τῶν μέσων πῶς νὰ ζωογονῶμεν τὸ παιδίον κατὰ τὰς φυσικὰς προδιαθέσεις του καὶ πῶς νὰ καθιστῶμεν αὐτῷ ἐπαγωγὴν τὴν αὐτενέργειαν πρὸς συντήρησιν τῆς δυνάμεώς του. Ἄλλ' ὅμως τὸ πείραμα τοῦτο δὲν ἦτο ἀρκετὸν δι' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἐζήτησα, διότι τὸ παιδίον εἶχε διέλθῃ τὰ τρία πρῶτα αὐτοῦ ἔτη, χωρὶς νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτὰ, εἶμαι δὲ πεπεισμένος ὅτι ἡ φύσις μέχρι τοῦ χρόνου τούτου κατορθοῖ, ὥστε τὸ παιδίον νὰ γνωρίζῃ ἀκριβέστατα ἅπαντα πράγματα. Ἀπαιτεῖται ὅμως νὰ συνδέωμεν ἡμεῖς πρὸς τὰς γνώσεις ταύτας μετὰ ψυχολογικῆς τέχνης τὴν γλῶσσαν, ἵνα οὕτω αἱ γνώσεις αὐταὶ γίνωνται ὅσον ἐνδέχεται σαφεῖς καὶ ἵνα καταστήσωμεν τὰ παιδιά ικανὰ νὰ συνδέωσι τὰς στοιχειώδεις γνώσεις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν πρὸς ὅσα ἐδίδαξεν αὐτὰ ἡ φύσις, καὶ πάλιν ὅσα ἐδίδαξεν αὐτὰ ἡ φύσις νὰ μεταχειρίζωνται ὡς μέσα διασαφήσεως, τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, τὰς ὁποίας θέλομεν νὰ διδάξωμεν αὐτὰ. Εἶναι δὲ ἀμφότερα ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ, δηλ. καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν καὶ ἡ πείρα, ἰκανῶς μεγάλα. Ἄλλὰ τὰ ἡμέτερα ἀψυχολόγητα σχολεῖα κυριολεκτικῶς δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ βρόχοι πρὸς ἀποπνιγμὸν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς πείρας, μετὰ τὰ ὁποῖα ἡ φύσις αὐτὴ προικίζει τὰ παιδιά.

Σὺ γινώσκεις, φίλε μου, ταῦτα. Ἄλλὰ σκέφθητι μίαν στιγμὴν τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο κακούργημα. Ἀφίνουσι τὰ παιδιά μέχρι τοῦ πέμπτου

ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν νὰ ἀπολαύσῃ ἀκωλύτως τῆς φύσεως, νὰ δέχωνται πᾶσαν αὐτῆς ἐντύπωσιν, καὶ αὐτὰ συναισθάνονται νῦν τὰς δυνάμεις ταν, ἀπολαύουσι τῆς ἐλευθερίας τῶν καὶ τῶν θελητῶν αὐτῆς καὶ ἔχουσι ἤδη ἀρκετὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν φυσικὴν ὁδόν, ἣν ἀκολουθεῖ πλήρης ὕλικῆς εὐδαιμονίας ὁ βάρβαρος ἄνθρωπος. Ἄλλὰ μετὰ τὰ πέντε ταῦτα ἔτη, καθ' ἃ ἀπῆλαυσαν τῆς εὐδαιμονίας τοῦ αἰσθητικοῦ βίου, αἴφνης ὡς ἐκ θαύματος ἀφανίζεται ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἡ φύσις σύμπασα, ἀνακόπτουσι δεσποτικῶς τὴν πλήρη θελητῶν πορείαν τῆς ἐλευθερίας τῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν καὶ ρίπτουσι αὐτὰ ὡς ἀγέλην προβάτων τὸ ἐν συνσφιγμένον μετὰ τοῦ ἄλλου εἰς βρωμερὸν δωμάτιον, καὶ ἀδυσωπῆτως δεσμεύουσιν αὐτὰ ὥρας, ἡμέρας, ἐβδομάδας, μῆνας, ἔτη νὰ βλέπωσι τὰ ἐλθεῖνά, τὰ ἀνοῦσια καὶ πληκτικὰ γράμματα καὶ νὰ ζῶσι βίον διάφορον μέχρι παραφροσύνης ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν βίον, ὃν ἔζησαν πρότερον, καὶ ὃν θὰ ζήσωσι κατόπιν.

Διακόπτω τὴν περιγραφὴν, καὶ ἔρχομαι νὰ δώσω τὴν εἰκόνα τῶν δημοδιδασκάλων, ὧν οἱ πλείστοι ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν ἀφιερῶθησαν εἰς τὸν ταλαιπώρον βίον τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ζήσωσιν ἐντίμως εἰς ἄλλο ἔργον, καὶ συμφῶνως πρὸς τὴν ἀνικανότητά των ταύτην παρέχεται αὐταῖς καὶ τοσοῦτος μισθός, ὥστε μόλις νὰ προφυλάττανται ἀπὸ τὸν ἐκ πείνης θάνατον. Καὶ εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους τὰ παιδιά πάσχουσι ἢ τοὐλάχιστον ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἐγκαταλελειμμένα!

Ἄλλ' εἰπέ μοι, φίλε, νομίζεις ὅτι δύναται νὰ προξενήσῃ μεγαλύτεραν αἰσθῆσιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ κακούργου, τὸ κτύπημα τῆς λαίμηττόμου, ἢ τις ἀφαίρει παρ' αὐτοῦ τὴν ζωὴν, ἢ ὅσον προξενεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων τοιαύτη μεταβάσις ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ὠραίας ζωῆς, ἢ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπῆλαυσαν, πρὸς τὴν ἀθλίαν ζωὴν τῶν σχολείων;

Θὰ εἶναι ἀρχὴ γε αἰωνίως τυφλοὶ οἱ ἄνθρωποι; δὲν θὰ ἀνέλθωσι ποτε μέχρι τῶν πρῶτων αἰτίων, ἐξ ὧν γεννᾶται ἡ διατάραξις τοῦ πνεύματος ἡμῶν, ἢ διαφθορὰ τῆς ἀθωότητος ἡμῶν, ἢ καταστροφὴ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως καὶ πάντα τὰ ἐπακόλουθα, τὰ ὁποῖα ποιοῦσι τὸν βίον ἡμῶν ἀβιωτόν, καὶ πολλοὶ ἡμῶν νὰ ἀποθνήσκουσιν ἐν τοῖς νοσοκομείοις ἢ νὰ μαίνωνται σιδηροδέσμιοι;

Φίλε Γέρονε! Πόσον εὐχαρίστησιν θὰ αἰσθανθῶ ἐν τῷ τάφῳ μου, ἐὰν συντελέσω κατὰ τι νὰ ποιήσω τὰ αἴτια ταῦτα γνωστά! Πόσον εὐχαρίστησιν θὰ αἰσθανθῶ ἐν τῷ τάφῳ μου, ἐὰν κατορθώσω νὰ ἐνώσω σφικτὰ πρὸς ἀλλήλας φύσιν καὶ τέχνην ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἅτινα νῦν διίστανται λίαν ἀπ' ἀλλήλων! Πόσον ἡ καρδία μου φεῦ! ἀγανακτεῖ βλέπουσα φύσιν καὶ τέχνην ἐν τῇ διδασκαλίᾳ χωριζόμενα, βλέ-

πουσα αὐτὰ διίστάμενα μέχρι παραφροσύνης ὑπὸ τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

Νομίζεις τίς ὅτι δαίμων κακὸς ἐπεφύλαξε εἰς τὴν ἡπειρον ἡμῶν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἡμῶν ἀπὸ χιλιετηρίδων νὰ κάμῃ ἡμῖν τὸ δῶρον τοῦ σατανικοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος, ἵνα καταστήσῃ ἡμᾶς τοὺς ζῶντας ἐν τῷ φιλοσοφικῷ αἰῶνι μᾶλλον ἀσθενεῖς καὶ μᾶλλον κακοδαίμονας, ἢ ὅσον ποτὲ ἐν οἰαδῇποτε ἡπείρῳ καὶ ἐν οἰαδῇποτε αἰῶνι ἐποίησαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἡ αὐταπάτη, ἡ αὐθαιρέσια καὶ ἡ ἀλαζονεία.

Ἄλλὰ τοιοῦτον κόσμον, ἐνθα τὰ πράγματα ἔχουσι οὕτως, ἐγὼ εὐχαρίστως λησμονῶ. Καὶ λίαν εὐφραίνομαι καθήμενος εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ καλοῦ μου παιδίου, τοῦ Λουδοβίκου, οὐ αἱ ἰδιοτροπίαί με ἀναγκάζουσι νὰ ἐξετάζω βαθύτερον τὸ περιεχόμενον τῶν πρῶτων βιβλίων διὰ τοὺς μικροὺς παῖδας. Καὶ τὰ βιβλία ταῦτα, φίλε μου, θὰ φέρωσι κυρίως καὶ κατ' ἀνάγκην τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα κατὰ τῆς διδακτικῆς μεθόδου τῆς ἐποχῆς ἡμῶν. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν γίνεται μοι ἡμεῖς σαφέστερον. Θὰ ἀρχῶνται ἀπὸ τῶν ἀπλῶν στοιχείων τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, θὰ ἐντυπῶσιν εἰς τοὺς παῖδας βαθέως τὰ κυριώτερα σχήματα τῶν πραγμάτων, θὰ ἐξεγείρωσι προῖμως καὶ ἐναργῶς ἐν αὐτοῖς τὴν γνῶσιν τῶν ἀριθμητικῶν καὶ μετρικῶν σχέσεων, θὰ δίδωσιν εἰς αὐτὰ γλῶσσαν πρὸς ἐκφρασιν παντὸς αὐτῶν διανοήματος καὶ πάσης αὐτῶν πείρας καὶ πανταχοῦ θὰ συμπληρῶσι τὰς πρώτας γνώσεις ἀκολουθοῦντα τὴν ὁδόν, ἣν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ φύσις ἢ ἄγιστα ἡμᾶς εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰς ἐπιτηδαιολογίας.

Καὶ ὁποῖον κενὸν ἀφίνει ἡ ἔλλειψις τῶν βιβλίων τούτων! Καὶ δὲν λείπει μόνον ὅτι ἡδυνάμεθα αὐτὰ διὰ τῆς τέχνης ἡμῶν νὰ ἀποκτήσωμεν, ἀλλὰ λείπει καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἀπεμακρύνῃ ἀπ' ἡμῶν ὅτι δὲν ἐπρεπε ποτε νὰ ἀποκτήσωμεν. Καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ὅπερ βλέπομεν ζῶν πανταχοῦ τῆς φύσεως ἀνεῦ τῆς ἡμετέρας συνδρομῆς, καὶ αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καὶ ἀνάγκη νὰ μεταχειρισθῶμεν καθ' ἡμῶν βίαν, ἀπ' οὗ καὶ τὸν τελευταῖον σπινθῆρα, δι' οὗ ἡ φύσις θέλει τὸ πνεῦμα τοῦτο νὰ ἐντυπῶσῃ ἐν τῷ στήθει ἡμῶν, ἡμεῖς ἀποσβέννυμεν διὰ τῶν ἀθλίων ἡμῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ διὰ τῆς μονοτόνου τῶν γραμμάτων ἐν αὐτοῖς διδασκαλίας.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθω ὅθεν παρεξέβην.

Ἐν ᾧ ἔθεν μὲν ἀνίχνευσα τὰ στοιχειώδη μέσα πρὸς ψυχολογικὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων καὶ τῶν φυσικῶν προδιαθέσεων τοῦ ἀνθρώπου, ὡς εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τούτων χρῆσις ἐξ ἀπλῶν ὀνύχων πρὸς μόρφωσιν τῶν παιδίων, ἔθεν δὲ ἐδίδασκον συγχρόνως παιδιά, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε εἶχον διδαχθῆ καὶ μορφωθῆ διαφόρως τῶν ἰδεῶν τούτων καὶ τῶν παιδαγωγικῶν μέσων, φυσικῶς περιέπιπτον ἐν τῇ πράξει μου ἐν πολλοῖς εἰς ἀντίφασιν ποιού-

μενος χρῆσιν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα πρὸς τὰς ἀρχάς μου, μάλιστα δὲ εἰς τὰ πραγματικὰ καὶ γλωσσικὰ μαθήματα, δι' ὧν κατὰ ψυχολογικὸν τρόπον ἐμελλον νὰ σχηματισθῶσιν αἱ ἔννοιαι τῶν παιδίων. Καὶ διὰ τοῦτο ἡμῖν ἠναγκασμένος νὰ ἐρευνήσω εἰς τὰ τυφλὰ τὸν βαθμὸν τῆς δυνάμεως τῶν μαθητῶν, ἀπ' οὗ δὲν ἡδυνάμην νὰ ἐξακριβώσω αὐτὸν κατ' ἄλλον τρόπον. Καὶ τοῦτο ἐποίησα ὡς ἡδυνήθην καὶ εὔρον πανταχοῦ αὐτὴν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐρεπίοις τῆς μεγίστης ἐγκαταλείψεως πολὺ περισσότερον ἀνεπτυγμένην ἢ ὅσον προσεδόκων, διὰ τὴν ἔλλειψιν πάσης μεθοδικῆς διδασκαλίας. Τούναντιον δὲ ὅπου οἱ ἄνθρωποι εἶχον θέσιν τὴν χειρὰ των, πανταχοῦ εὔρον χαύνωσιν ἀπερίγραπτον. Ἄλλ' ἡ φύσις ἐν τούτοις ὀπισθεν τῆς χαύνώσεως ταύτης δὲν εἶχε ἀποθνή. Τοῦτο εἶδον μετὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι χρειάζεται πολὺς χρόνος ὅσον δὲν φαντάζεται τις μέχρις οὗ κατορθώσωσι τῶν ἀνθρώπων ἡ πλάνη καὶ ἡ παραφροσύνη νὰ πνίξωσι καθ' ὅλοκληρίαν τὴν φύσιν ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ παιδίου. Ὁ Θεὸς ἔθεσεν ἐν τῷ στήθει ἡμῶν τὸ ἀντίρροπον κατὰ τῆς μανίας τῆς ἐναντίον ἡμῶν αὐτῶν. Ἡ δὲ φύσις σύμπασα, ἡ περιβάλλουσα τὴν ὑπαρξίν ἡμῶν, ὑποστηρίζει τὸ ἀντίρροπον τοῦτο καὶ τὴν αἰωνίαν τοῦ δημιουργοῦ θέλησιν, ὥστε δὲν θέλει νὰ ἀπολέσωμεν τὸ ἅγιον τῆς φύσεως ἡμῶν ἐν καιρῷ τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν καὶ ἀθωότητος, ἀλλὰ θέλει πάντα τὰ παιδιά νὰ φθάσωσι ἀσφαλῶς εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου, καὶ κατόπιν ἐὰν ἐξ ὑπαίτιότητος αὐτῶν τῶν ἰδίων ἐκπέσωσι ἐκ τοῦ ἀξιώματος τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν φύσεως, νὰ γινώσκωσιν ὅτι αὐτὰ ἐνέχονται εἰς τοῦτο καὶ αὐτὰ εἶναι οἱ αἴτιοι ὅτι πλανῶνται εἰς τὸν λαβυρινθον καὶ εἰς τὸ βάρβαρον τῆς κακίας. Ἄλλ' οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων σήμερον δὲν γινώσκουσι τί ὁ Θεὸς ἐποίησεν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ οὐδεμίαν σημασίαν ἀναγνωρίζουσιν εἰς τὴν δύναμιν τῆς φύσεως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν μόρφωσιν ἡμῶν. Τούναντιον δὲ ποιοῦσι θόρυβον διὰ πᾶν ἀσήμαντον πρᾶγμα, ὅπερ αὐτοὶ προσθέτουσι μετ' ἀρκετῆς μωρίας εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς φύσεως, ὡς νὰ κατορθῶν ἡ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος τὰ πάντα ἡ τέχνη αὐτῶν, ἢ δὲ φύσις οὐδέν. Καὶ ὅμως μόνον ἡ φύσις ποιεῖ ἡμῖν καλόν. Μόνη αὐτὴ ὀδηγεῖ ἡμᾶς ἀδεκάστως καὶ ἀκλονήτως εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ εἰς τὴν σοφίαν. Καὶ ὅσα μᾶλλον ἔβαινον ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτῆς, ὅσα μᾶλλον προσήρμοζον τὸ ἑμὸν ἔργον πρὸς τὸ ἔργον αὐτῆς καὶ ἐνέτεινον τὰς δυνάμεις μου νὰ συμβαδίζω μετ' αὐτῆς, τοσοῦτω καὶ ἡ πρόσδος μοι ἐφάνετο μεγάλη, ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τοῦ παιδὸς ὡσαύτως ἐγίνετο μεγάλη συμβαδίζουσα μετὰ τὴν φύσιν. Ἀδυναμίαν ἀπῆλθον, ὅσας προέκειτο νὰ κάμω χρῆσιν τῶν συνήθων μεθόδων, ὅσας προέκειτο νὰ ὀδηγήσω τὰ παιδιά ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἐπρεπε

νά τὰ δὴ γήσω, ἀλλὰ νά τὰ δέσω ἐπὶ ἀμάξης, ἥτις εἶχεν ἐν αὐτῇ τὴν δύναμιν τοῦ βαδίζειν, ἢ ἔνευ εἰκόνας, ἐνθα ἔπρεπε νά ἐξαγάγω ἐκ τοῦ παιδίου αὐτοῦ ὅ,τι εὕρισκεται ἐν αὐτῷ, ὅ,τι ἔπρεπε ἐν αὐτῷ νά ἐξεγείρω καὶ οὐχὶ νά διαβιάσω εἰς αὐτό. Καὶ τώρα, ἵνα δυνήθω νά εἶπω ὅτι τοῦτο δὲν δύνανται οἱ μαθηταί, ἐσκεπτόμην τὸ πρᾶγμα τρίς, ἵνα δὲ ἐκφράσω ὅτι τοῦτο εἶναι αὐτοῖς ἀδύνατον, ἐσκεπτόμην τοῦτο δεκάκις. Ἐδίδον εἰς παιδία τριετῆ νά συλλαβίζωσι ἀνοητότατα πρᾶγματα, διότι ταῦτα ἦσαν πρᾶγματα ἀκατάληπτα καὶ δύσκολα. Καὶ ἐνθυμείσαι, φίλε μου, πῶς τὰ παιδία ταῦτα, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν ἀκόμη 4 ἐτῶν ἐσυλλογίζον ἀπὸ στήθους τὰς μακροτάτας καὶ δυσκολωτάτας προτάσεις. Καὶ δὲν θὰ ἐπίστευες τοῦτο, ἐὰν δὲν τὸ ἐβλεπες αὐτός! Ὡσαύτως ἐδίδασκον νά ἀναγινώσκωσι ὀλοκλήρους κόλλας γεωγραφίαν, ἥτις ἦτο γεγραμμένη μὲ συντομεύσεις μεγάλας, ὅπου ὀνόματα ἀγνωστα ἐδηλοῦντο μὲ ὀλίγα γράμματα, ἐν ᾧ μόλις ἠδύναντο νά ἀναγινώσκωσιν ἐντυπα. Εἶδες πόσον ὀρθῶς ἀνεγίνωσκον τὰς κόλλας ἐκείνας καὶ πόσον εὐκόλως ἀπεστήθιζον αὐτάς!

Εἷς τινα προσβύτερα παιδία ἐπειράθην νά καταστήσω καταληπτὰς καὶ τινὰς προτάσεις δυσκόλους ἐκ τῆς φυσικῆς, αἵτινες αὐτοῖς ἦσαν ὅλως ἀκατάληπτοι. Καὶ ἔμαθον τὰς προτάσεις ταύτας μεταλέγοντα ὅ,τι ἐγὼ ὑπηγόρευον, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως, ἐντελῶς ἀπὸ στήθους, ὡσαύτως καὶ τὰς ἐρωτήσεις τὰς σχετικὰς πρὸς τὰς προτάσεις ταύτας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς πᾶσα τοιαύτη ἐρωτηματικὴ διδασκαλία, ἦτο ἐπανέληψις ψιττακιστῶν λέξεων ἀσαφῶν, ἀκαταλήπτων. Ἄλλ' ὁ χωρισμὸς ὁ ἀκριβῆς ἐκάστης ἐννοίας, ἢ τὰς εἰς τὸν χωρισμὸν αὐτὸν καὶ ἢ ἀκριβῆς ἀποστήθις τῶν ἀσαφῶν μὲν λέξεων ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους αὐτῶν ἐκπεμπουσῶν ἀμυδρὰν τινα ἀκτίνα φωτός, ταῦτα πάντα ἐξήγειρον ἐν αὐτοῖς συναίσθημά τι ἀληθείας καὶ ιδέας τινος περὶ τοῦ πράγματος, ἥτις βαθμηδὸν ἀπεκαθαίρετο, ὡς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐκ πυκνοτάτης ἁμίχλης.

Οὕτως ἐκ τῶν πρώτων μου τούτων πειραμάτων, ἐν οἷς ἐγένετο χρῆσις σφαλερῶν μέτρων πρὸς ἐφαρμογὴν ὀρθοτάτων ιδεῶν, βαθμηδὸν ἐγεννήθησαν ἐν ἐμοὶ ἀρχαὶ μᾶλλον ὠρισμέναι περὶ τῆς πράξεώς μου, καὶ ἐπειθόμην καθ' ἡμέραν περισσότερον ὅτι κατὰ τὰ πρώτα ἔτη μὲ τὰ παιδία δὲν πρέπει νά φιλοσοφῶμεν, ἀλλὰ νά περιορίζωμεθα κατ' ἀνάγκην πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος αὐτῶν εἰς τὰ ἐξῆς πρᾶγματα.

1. Νά ἐπεκτείνωμεν ἔτι μᾶλλον τὸν κύκλον τῶν κατ' αἴσθησιν γνώσεών των.

2. Τὰς γνώσεις ταύτας, ὧν καλῶς πρέπει νά ἀντιληφθῶσι, νά ἐντυπώνωμεν εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν ἀσφαλῶς, ὠρισμένως καὶ εὐκρινῶς.

3. Νά δίδωμεν αὐτοῖς πολλὰς πραγματικὰς γνώσεις, καὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἐκ τῆς τέχνης,

ὧν πολλὰς μὲν ἔχουσιν ἴδη, τινὰς δὲ θὰ ἴδωσι κατόπιν. Τὰ τρία ταῦτα πρᾶγματα ἐγίνοντο εἰς ἐμὲ καθ' ἡμέραν καθαρῶτερα καὶ ἀνεπτυχθῆ συν τῷ χρόνῳ ἐν ἐμοὶ ἀκράδαντος πεποιθήσις.

1. Περὶ τῆς ἀνάγκης βιβλίου πραγματογραφίας κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν.

2. Περὶ τῆς ἀνάγκης σταθερᾶς καὶ ὠρισμένης τῶν βιβλίων τούτων ἐρμηνείας.

3. Περὶ τῆς ἀνάγκης ὁδηγοῦ στηριζομένου ἐπὶ τῶν βιβλίων τούτων καὶ τῆς ἐρμηνείας αὐτῶν πρὸς γνώσιν τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν λέξεων, αἵτινες πρέπει νά ὦσιν εἰς τοὺς μαθητὰς πρόχειροι, πρὸ τοῦ χρόνου τοῦ συλλαβισμοῦ.

Ἡ ὠφέλεια πρῶτου καὶ προχείρου πάντοτε γνώσεως μεγάλου ὀνοματολογίου εἶναι εἰς τὰ παιδία ἀνεκτίμητος. Ἡ ἀσφαλὴς τῶν ὀνομάτων ἐντύπωσις ποιεῖ αὐτοῖς τὰ πρᾶγματα ἀνεπίληστα, ἐὰν ἀπαξ κατανοήσωσιν αὐτά, καὶ ἢ ἀλληλουχία τῶν ὀνομάτων, ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἐπὶ τῆς ὀρθότητος ἀναπτύσσει καὶ συκρατεῖ ἐν αὐτοῖς τὴν συνειδησιν περὶ τῆς πραγματικῆς ἀλληλουχίας καὶ τῶν πραγμάτων. Τὰ ὠφελήματα δὲ τοιαύτης διδασκαλίας κεῖνται ἐν τῷ μέλλοντι. Οὐδέποτε πρέπει νά νομίζωμεν, ἐπειδὴ τὸ παιδίον ἐκ τινος πράγματος δὲν ἐννοεῖ ὅλα, ὅτι ἐκ τούτων οὐδὲν ὠφελεῖ αὐτό. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι παιδίον, ὅπερ ἤθελε μάθη εἶτε κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἀνάγνωσιν εἶτε ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς τὸν ἦχον ἢ τὴν φωνὴν μέρους ἔστω καὶ ἐπιστημονικοῦ τινος ὀνοματολογίου ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅπερ ἔχει καὶ παιδίον, ὅπερ γινώσκει ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὰ ὀνόματα ἀπείρων πραγμάτων εὕρισκομένων ἐντὸς μεγάλου τινὸς καταστήματος.

(ἀκολουθεῖ)

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓ. ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ

§ 5. Περὶ τῶν παιδιῶν.

Οἱ παλαιοὶ καὶ ἐν τοῖς παιγνίοις αὐτῶν εἶναι διδάσκαλοι τοῦ κόσμου. Ὅποια δὲ ἡ σημασία τῶν παιγνίων, φαίνεται ὅτι τοῦτο παρ' ἡμῖν δὲν κατενόηθη ἀκόμη καλῶς. Τὰ παιγνίδια εἶναι ἢ πρώτη ποίησις τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παιδίου, εἶνε τὸ μέγα σχολεῖόν του. Παίζει δὲ ἢ μετὰ πραγμάτων ἢ μετὰ δημηλικῶν. Τὰ δὲ ἀθύρματα παρέχουσι τροφὴν εἰς τὴν φαντασίαν του, ἥτις μεταβάλλει αὐτὰ κατ' ἀρέσκαιαν καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις. Καλλίτερα δὲ ἀθύρματα εἶναι τὰ ἀπλά, τὰ ἀτελῶς ἐξεργασμένα. Τὰ ἔτοιμα, τὰ πολυτελῆ θανατοῦσι τὴν φιλοπαιγμοσύνην.

Αἱ παιδιαὶ αἱ μετὰ τῶν δημηλικῶν ὡς γινόμεναι συνήθως ἐν ὑπαίθρῳ ὠφελοῦσι καὶ διὰ τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ διὰ τὴν ἀσκῆσιν τοῦ σώματος. Ἄλλὰ καὶ ἠθικῶς ὠφελοῦσι. Οἱ συμπαίκτορες

δημιουργοῦσι πνευματικὴν κοινωνίαν ἢ πολιτείαν, εἰς ἣν πάντες ὑποτάσσονται κατὰ τοὺς νόμους τῆς παιδείας. Προφιλεῖς δὲ παιδιαὶ εἰς τοὺς παῖδας εἶναι αἱ παλαιπωροῦσαι, αἱ δεόμεναι δυνάμεως. Ἐν τῇ παιδίᾳ δὲ πρέπει νά ἐπικρατῇ αὐτενέργεια. Ἐκδηλοῦνται δὲ ἐν αὐτῇ ἡ φύσις καὶ ἡ κλίσις τοῦ παιδὸς καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ ἐπάγγελμα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ παιδαγωγικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συμπεριλαμβάνετο εἰς τὴν πολιτικὴν. Ὁ Πλάτων θέλει ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους ὁδηγῶν εἰς τὰς παιδιας, ὅπως δώσωσιν ὠρισμένην διεύθυνσιν εἰς τὸ μέλλον ἐπάγγελμα τῶν παιδιῶν διὰ τῶν παιδιῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπιθυμεῖ ὁ παῖς γεωργοῦ νά παίζει μὲ ἄροτρα κλπ. ὁ τέκτων μὲ οἰκοδομίαν, ὁ ναυτικός μὲ πλοῖα, ὁ μαχητὴς μὲ ἵππασίαν. Ὁ Ἀριστοτέλης θέλει ἀπὸ τοῦ 5 ἔτους τὰ παιγνίδια νά ὦσι ἀπομυμήσει ἐκείνων, ἃ θὰ ἀσκήσωσιν ἀνδρας γινόμενοι μετὰ σπουδαιότητος. Ὁ παιδαγωγὸς δύναται νά συμπαίζει καὶ αὐτός, ἀλλ' ἅπαντες ὀφείλουσι νά ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς νόμους τοῦ παιγνιδίου. Εὐτυχῆς δὲ τὸ ἔθνος, ὃ διατηρεῖ τὴν φυσικὴν του παιδρότητα καὶ ἐκδηλοῖ ταύτην εἰς τὰ παιγνίδια. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας δὲν ἐφαντάζοντο ποτε ἰορτὴν ἄνευ ἀγώνων, εἰτινες ἦσαν δημόσιαι παιδιαί. Ἀκόμη καὶ ἐν τῷ Ἄδει ἐπίστευον ὅτι καὶ οἱ νεκροὶ ἐπαιζον καὶ ἠγωνίζοντο. Δυστυχῶς ὅμως ἐν τῇ πολυδακρύτῳ ἐποχῇ ἡμῶν ἐξέλιπον καὶ ἐκλείπουσιν ἡμέρας ἐκ τοῦ λαοῦ τὰ παιγνίδια, ἢ δὲ διασκέδασις περιορίζεται εἰς τὸ φαγητὸν καὶ ποτόν. Τὰ παιγνίδια δὲν πρέπει νά θεωρῶνται κατασχόνη οὐδ' ἐξουτελισμὸς διὰ πάντα οἰονδήποτε ἀνθρώπον. Παικιδεὺμένος ἀνθρώπος δὲν πρέπει μόνον νά θεωρῆται ὁ νοητικῶς ἀνεπτυγμένος, ἀλλὰ καὶ ὁ σωματικῶς. Τὰ δὲ παιγνίδια συντελοῦσι καὶ εἰς τὰ δύο. Συγκινητικὴ δὲ εἶναι ἢ διαθηκὴ τοῦ Ἀναξαγόρου, ὅστις πᾶσαν ἄλλην τιμὴν ἀποκρούσας ἀπῆτησε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του νά ἀφήσωσι τοὺς παῖδας νά παίζωσι 1).

Πλήθος δὲ τοιούτων παιγνιδίων ὑπῆρχον παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ περιγραφαὶ διασωθέντων εἰς τοὺς συγγραφεῖς ἀναγράφωμεν, μετὰ συντόμου παραβολῆς πρὸς τὰ ἡμέτερα.

1. **Κάλαμον περιβήνκε.** Εἶναι τὸ γνωστὸν παιγνίδιον τῶν παιδιῶν, καθ' ὃ καθαικίοντες ῥάβδον τρέχουσι μιμούμενα ἵππον ἄμα καὶ ἀνάβαττον.

2. **Πετυλίζειν.** Ἰστασθαι ἀκροποδητί, εἰς τὰ ἰνύχια καὶ κινεῖν τὰς χεῖρας.

3. **Ἀκινητένδα,** ἀμιλλα δύο παιδιῶν, ὧν τὸ

(1) Πλούταρχ. Πολιτικά παραγγέλματα XXVII. «Ἀνεξαγόρας δὲ τὰς διδομένας τιμὰς ἀφῆσας ἠτήσατο, τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἂν τελευτήσῃ, τοὺς παῖδας ἀφιῆναι παίζειν καὶ σχολάζειν ἀπὸ τῶν μαθημάτων»

μὲν θέλει νά κινήσῃ τὸ ἕτερον ἐκ τῆς θέσεώς του, τὸ δὲ ἄλλο προσπαθεῖ νά τηρήσῃ τὴν θέσιν του.

4. **Ῥαθαπυγίζειν,** διὰ τῶν πτερυγῶν ἢ τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν κρούειν τὴν πυγὴν ἢ τοὺς γλουτοῦς.

5. **Ἀσκωλεασμός,** τὸ ἐν χρήσει καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν παιγνίδιον τὸ κουτσαλωνάκι, καθ' ὃ οἱ παίζοντες εἶναι διηρημένοι εἰς δύο τάξεις, εἰς διώκοντας καὶ διωκόμενους. Καὶ οἱ μὲν ὁρμώμενοι ἐκ κύκλου διὰ γραμμῆς ἐπὶ τῆς γῆς σεσημειωμένου, τοῦ κλωυμένου ἀλώνιου, ἐν ᾧ μόνον ἐπιτρέπεται νά ἴστανται ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν, διώκουσι τοὺς ἄλλους ποιούμενοι χρῆσιν μόνον τοῦ ἐνὸς ποδός, ἐν ᾧ εἰ φεύγοντες ποιῶσιν χρῆσιν ἀμφοτέρων. Καὶ ἂν μὲν ὁ ἀσκωλιᾶζων συλλάβῃ ἢ ἐγγίσῃ διὰ τῆς χειρὸς τὸν φεύγοντα καθαικίει αὐτὸν καὶ ἔρχεται οὕτως μέχρι τοῦ ἀλώνιου ἐποχούμενος, ἂν δὲ ὑπὸ καμάτου ἢ ὀλισθήματος πατήσῃ καὶ μὲ τὸν ἕτερον πόδα κατὰ γῆς, τότε καταδιώκεται ὑπὸ τῶν φευγόντων καὶ ἂν συλληφθῇ ἐκτὸς τοῦ ἀλώνιου, τότε παραδίδεται τὸ ἀλώνιον καὶ ἐξέρχονται πάντες οἱ ἑταῖροι μεταβαλλόμενοι νῦν εἰς φεύγοντας, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι γίνονται διώκοντες.

6. **Χαλκῆ μυῖα.** «Ἡ δὲ χαλκῆ μυῖα, ταινίᾳ τὸν ὀφθαλμὸν περισφίξαντες ἐνὸς παιδὸς ὃ μὲν περιστρέφεται κηρύττων «Χαλκῆν μυῖαν θηράσω,» οἱ δ' ἀποκρινόμενοι «θηράσεις, ἀλλ' οὐ λήψει» σκύτσει βυθλίνοις αὐτὸν παίουσι, ἕως ἂν τινὸς αὐτῶν λάβῃται.» Πολυδεύκης.

7. **Μυῖνδα.** «Ἡ δὲ μυῖνδα, ἦτοι καταμύων τις «φυλάττου» βοᾶ καὶ ὅν ἂν τῶν ὑποφευγόντων λάβῃ ἀντικαταμύειν ἀναγκάζει ἢ μύσαντος (γρ. μύσας τοὺς) κρυφθέντας ἀνερευεῖ μέχρι φωράσῃ, ἢ καὶ μύσας, οὐ ἂν τις προσάψῃται ἢ ἂν τις προσδείξει (;) μαντευόμενος λέγει, ἔστ' ἂν τύχη. Πολυδεύκης.

8. **Ἀποδιδρασκίνδα.** «Ἡ δὲ ἀποδιδρασκίνδα, ὃ μὲν ἐν μέσῳ καταμύων κάθηται ἢ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς τις αὐτοῦ ἐπιλαμβάνει, οἱ δ' ἀποδιδρασκουσι διαναστάντες δ' ἐπὶ τὴν ἐξερεύνησιν, ἔργον ἐστὶν ἐκάστῳ εἰς τὸν τόπον τὸν ἐκείνου φθάσαι.» Πολυδεύκης. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς παιδίοις κρυφτόν.

9. **Χυτρίνδα.** «Ἡ δὲ χυτρίνδα, ὃ μὲν ἐν μέσῳ κάθηται καὶ καλεῖται χύτρα, οἱ δὲ τίλλουσι ἢ κνίζουσι ἢ καὶ παίουσιν αὐτὸν περιθέοντες· ὃ δ' ὑπ' αὐτοῦ στρεφομένου ληφθεὶς ἀντ' αὐτοῦ κάθηται. Ἐστ' ὅτε ὃ μὲν ἔχεται τῆς χύτρας κατὰ τὴν κεφαλὴν τῇ λαίᾳ περιθέων ἐν κύκλῳ, οἱ δὲ παίουσιν αὐτὸν ἐπερωτῶντες «τίς τὴν χύτραν;» κάκεινος ἀποκρίνεται «ἐγὼ Μίδα.» Οὐ δ' ἂν τύχη ποδὶ, ἐκεῖνος ἀντ' αὐτοῦ περὶ τὴν χύτραν περιέρχεται.» Πολυδεύκης. Ὁ Παπασλιώτης λέγει ὅτι τοῦτο ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὸ κλωτσοσκῶφι.

10. **Σχοινοφιλίνδα.** «Ἡ δὲ σχοινοφιλίνδα

κάθεται κύκλος, εἰς δὲ σχοινίον ἔχων λαθῶν παρ' αὐτῷ τίθησι· ἐὰν μὲν ἀγνοήσῃ ἐκεῖνος παρ' ᾧ κεῖται, περιθέων περὶ τὸν κύκλον τύπεται, εἰ δὲ μαθῶν, περιελαύνει τὸν θέντα τύπων.» Πολυδεύκης. Τὸ πικίνιον τοῦτο κατὰ τὸν Πικπσιλιώτην διατηρεῖται ἐν Ἡπειρῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα λαυρί.

11. Βασιλίνδα. «παιδιάς εἶδος, ἢ βασιλέας καὶ στρατιώτας ἀπομιμούμενοι ἔχρωντο.» Ἡσύχ.

12. Κυνδαλισμός. «Ὁ δὲ κυνδαλισμός, διὰ πατταλίων ἐστὶ παιδιά· κύνδαλα δὲ τοὺς πατταλίου ὀνόμαζον. Ἦν δ' ἔργον οὐ μόνον αὐτῷ τινι καταπῆξι τὸν πατταλον κατὰ διούργου, ἀλλὰ καὶ τὸν καταπαγγέντα ἐκκρούται πλήξεντα κατὰ τὴν κεφαλὴν ἐτέρῳ παττάλῳ· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία· ἤλω τὸν ἤλων, παττάλω τὸν πατταλον· ἐνίοι δὲ τῶν Δωριέων ποιητῶν τὸν ὄδε πικίζοντα κυνδαλοπικίτην ἐκάλεσαν.» Πολυδεύκης.

13. Ὀστρακίνδα. «Ὀστρακίνδα δὲ, ὅταν γραμμὴν ἐκλύσαντες οἱ παῖδες καὶ διανεμηθέντες, ἐκκέρξῃ μερὶς ἢ μὲν τὸ ἐξω τοῦ ὄστρακον πρὸς αὐτῆς εἶναι νομίζουσα, ἢ δὲ ἐνδον, ἀφέντος τινός· κατὰ τῆς γραμμῆς τὸ ὄστρακον, ὁπότερον ἂν μέρος ὑπερρανῆ, οἱ μὲν ἐκείνῳ προσήκοντες διώκωσιν, οἱ δ' ἄλλοι φεύγωσιν ὑποστραφέντες... Ὁ μὲν τοίνυν ληφθεὶς τῶν φευγόντων ὄσιος οὗτος κάθηται, ὁ δὲ ρίπτων τὸ ὄστρακον ἐπιλέγει νύξ καὶ ἡμέρα· τὸ γὰρ ἐνδοθεν αὐτοῦ μέρος καταλήγεται πίπτῃ καὶ τῇ νυκτὶ ἐπιπερήμιται.» Τὸ πικίνιον τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν πικίνιον «βροχὴ ξέρα.» (ἀκολουθεῖ).

ΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ

Γνώμη Χ. ΠΑΠΑΜΑΡΚΟΥ

Ἐν ταῖς ἐφημερίαις ἐξενέχθησαν μέχρι τοῦδε αἱ γνώμαι τεσσάρων παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἅς ἀναδημοσιεύομεν ἐν τῇ Ἐκπαιδεύσει, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ τὸ ζήτημα καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις του, ἵνα εὐρεθῇ ἡ ἀλήθεια.

Ὁ κ. Χ. Πικπκάρκου, γενικὸς ἐπιθεωρητῆς τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκθέτει τὰς ἀψεις του ἐν τῇ Ἀκροπόλει, φύλλῳ 16 Ὀβρίου 1894 ὡς ἐξῆς·

«Εἶναι ἀληθῶς πολὺ σπουδαῖον, τὸ ζήτημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου προκαλεῖτε τὴν γνώμην μου καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀκόμη δὲν εἶπον περὶ αὐτοῦ οἱ σοφοὶ τὴν τελευταίαν των λέξιν. Τὴν ἰδέαν τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τεχνικῆς διδασκαλίας ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει ἐρριψε πρῶτος ὁ Fröbel ἐν Γερμανίᾳ. Εἶνε ἀδύνατον ν' ἀναγνώσῃ τις τὸ τρίτομον αὐτοῦ σύγγραμμα καὶ νὰ μὴ καταληφθῇ ἐξ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς αὐτήν. Ὁ ἐνθουσιασμός οὗτος ἐκχευε τοὺς Γερμανοὺς τότε πρῶτον νὰ συστήσωσι νηπιαγωγεία, ἐν

οἷς εἰσήχθη κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Φρόιβελ ἡ διδασκαλία τῆς χειροτεχνίας. Ἄλλ' ὁ Φρόιβελ ἀπέθανε πρόωρος καὶ δὲν ἤνωσε τὰς ἰδέας του περὶ τῆς τεχνικῆς διδασκαλίας εἰς πλήρῃς τι σύστημα, κατὰ τῶν ὀπκῶν δὲ αὐτοῦ ἀντετάχθη τοιαύτη ἀντιδρασις ὥστε ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἰδεῶν του ἔμεινε μέχρι τῶν νηπιαγωγείων, ὡς σὰς εἶπον.¹⁾ Ἐμῆλλον ὁμοίως νὰ εὐρωσι κατάλληλον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν ἀπροσδοκῆτως εἰς τὰς Σκανδιναυκὰς χώρας. Ἐν Σουηδίᾳ²⁾ ἀπόστρατος ταγματάρχης, οὐ δὲν ἐνθουμοῦμαι αὐτὴν τὴν στιγμήν τὸ ὄνομα, ἔλαβε τὴν ἀδειαν παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του νὰ ἰδρύσῃ ἐν ἀπομεμακρυσμένῳ τινὶ ἐξοχικῷ μέρει διδασκαλεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσήγαγε τὴν τεχνικὴν ἐκπαιδευσιν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν θεωρητικὴν. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ διδασκαλεῖου τούτου εἰλυσε τὴν κοινὴν προσοχὴν. Ὁ τύπος καὶ οἱ σοφοὶ ἤρχισαν συζητοῦντες τὴν καινοτομίαν ταύτην, καὶ ἀντιδρασις φυσικὰ ἀνεπτύχθη, ὡς κατὰ πάσης νέας ἰδέας, ἀλλὰ τὰ εὐάρεστα ἀποτελέσματα ταχέως ἠδυνήθησαν νὰ ἐξουδετερώσωσιν αὐτήν καὶ ἡ κυβερνήσις υἰοθέτησε τὸ σύστημα, ὅπερ σήμερον κρατεῖ εἰς ὅλα τὰ Σουηδικὰ σχολεῖα.

Τόσος δὲ θόρυβος ἠγέρθη ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ συστήματος, ὥστε ἡ Γερμανία ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ πρὸς μελέτην αὐτοῦ εἰς Σουηδίαν τὸν διευθύνοντα τὴν μέσην καὶ κατωτέραν ἐκπαιδευσιν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ὅστις ἐπανελθὼν ἐδημοσίευσεν τὰς ἐντυπώσεις του εἰς σειράν ἐπιστολῶν, ἢ ἀνάγνωσις τῶν ὁποίων προὐκάλεσεν ἀληθῆ ἀναστάτῳσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων. Τότε ἰδρύθη κατὰ πρῶτον ἐν Λειψίᾳ διδασκαλεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσήχθη ἡ τεχνικὴ ἐκπαιδευσις κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Σουηδοῦ, καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν αὐτὲς τεχνικαὶ σχολαί. Ὅφειλω ὁμοίως νὰ σὰς εἶπω ὅτι ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν καθιερώθη ἐν Γερμανίᾳ ἡ τεχνικὴ διδασκαλία ὡς κοινὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τοῦ κράτους καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ συζητοῦνται.

— Ἄλλ' ἐν Γαλλίᾳ, ἡ τεχνικὴ διδασκαλία ἔχει πρὸ πολλοῦ καθιερωθῆ!

(1) Ὅσα ἐνταῦθα ἀναγράφονται περὶ τοῦ Φρόιβελου εἶναι πάντα συγκεχυμένα, ἂν μὴ πάντα ψευδῆ. Ὁ Φρόιβελος ἡ διδασκαλία ἐν τοῖς σχολείοις νὰ μὴ εἶναι μόνον γνώσις, ἀλλὰ καὶ πράξις, νὰ μὴ μανθάνωσιν π.χ. οἱ μαθηταὶ τί εἶναι ὄρθον ἐν τῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ὁμιλῶσιν ὄρθως, νὰ μὴ μανθάνωσιν τί εἶναι ὄρθον ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἀλλὰ καὶ νὰ ζῶσιν κατὰ τὴν ὄρθην αὐτῶν πίστιν. Ἀλλὰ τοῦτο διαφέρει πολὺ τοῦ ζητήματος τῆς εἰσαγωγῆς ὀρισμένων τεχνῶν ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις. Τόσον δὲ ὁ κ. Ἐπιθεωρητῆς γινώσκει καλῶς τὸν Fr., ὥστε νομίζει αὐτὸν πρόωρος ἀποθανόντα, ἐν ᾧ ἀπέθανε 70 ἐτῶν.

(2) Τὸ ἀληθές εἶναι μόνον ὅτι ἐν Δανίᾳ καὶ οὐχὶ ἐν Σουηδίᾳ Ἰλαρχὸς τις ὀνόματι Κλαυσοκάσιος (Clauson-Kaas) ἐφήρμοσεν ἐν Νεοσφίᾳ εἰς τὰ τέκνα του τὴν τεχνικὴν διδασκαλίαν καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ 1868 ἰδρύσαν ἐν Κοπεγχάγῃ σχολεῖον παρατιθεῖς τῆς στρατιωτικῆς θέσεως πρὸς Α. Γραφεῖάδου. Χειροτεχνικὴν σελ. 52.

— Ἐν Γαλλίᾳ μάλιστα, ἀλλ' ἐκεῖ ἤρχισεν ἀπὸ τὴν χειροτεχνικὴν διδασκαλίαν, ἥτις κατέστη ὑποχρεωτικὴ καὶ προπαρασκευάσθη ἡ πρὸς αὐτὴν δόξις. Ἐδόθη μείζων προσοχὴ εἰς τὰ πρακτικὰ μαθήματα καὶ εἰσήχθη πανταχοῦ ἡ διδασκαλία τῆς ἰχνογραφίας, ἥτις εἶνε μάθημα πολὺ σπουδαῖον, κατ' ἐμὲ, ὅσον ἀπλοῦν καὶ ἂν φαίνεται, ἐξασκοῦν τὸν ὀφθαλμὸν, διδάσκον τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐγκρατέρισιν καὶ προσηλοῦν τὸν νοῦν εἰς τὰ ἐπίγεια, ἐπὶ τὴν πράξιν. Εἰς τὰ γαλλικὰ σχολεῖα¹⁾ διδάσκειται ἡ ἰχνογραφία 4 καὶ 5 ὥρας. Γνωρίζετε δὲ ποῖα εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης διδασκαλίας; Εἰς τὰ 1879, ὅταν ἐγένεεν ἡ Παγκόσμιος ἐκθεσις τῆς Βιέννης ἐθαυμάσθησαν πρὸ πάντων διὰ τὰ σχήματα καὶ τὴν χάριν αὐτῶν τὰ γαλλικὰ κομψοτεχνήματα. Καὶ τοσοῦτος ἐγένεε λόγος περὶ αὐτῶν, ὥστε ἀνώτερος γερμανὸς ὑπάλληλος, εἰδικὸς περὶ τὰ τοιαῦτα, ἀπεστάλη εἰς Βιέννην νὰ μελετήσῃ τὰ ἐκθέματα, νὰ ἀνεύρῃ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ὑπεροχῆς. Ἀπέδωκε δὲ αὐτὴν εἰς τὴν ἐπισταμένην διδασκαλίαν τῆς ἰχνογραφίας καὶ τὴν γενικεύσιν ἐν γένει αὐτῆς εἰς τὰ γαλλικὰ σχολεῖα.

Καὶ ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἤκουσαν τὸ τοιοῦτον ἔχλασαν τὸν κόσμον καὶ ἀπήτησαν παρὰ τῆς κυβερνήσεώς των νὰ γείνη τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ ἰδικὰ των σχολεῖα. Παρ' ἡμῖν ὁμοίως ἡ ἰχνογραφία ὄχι μόνον δὲν ἐθεωρεῖτο μάθημα σοβαρὸν, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ἐδιδάχθη καθὼς πρέπει.

— Εἶπατε ὅθεν ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τεχνικῆς διδασκαλίας εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαιδευσιν, διότι συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῶν ἐν Γαλλίᾳ γενομένων, συνηγορεῖτε ὑπὲρ αὐτῆς. Καθ' ὅσον προχθὲς ἀκόμη ἀνεγίνωσκον ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῶν νηπιαγωγείων μέχρι τῶν προηγμένων προκαταρκτικῶν σχολείων ἡ τεχνικὴ διδασκαλία ἔχει εἰσαχθῆ, τὰ δὲ κορᾶσια διδάσκονται τὴν ῥαπτικὴν εἰς πάντα κλάδον, μεθ' ὑγιεινῆς καὶ οἰκιακῆς οικονομίας;

— Εἶμαι ὑπὲρ τῆς βαθμιαίας βελτιώσεως τῶν παρ' ἡμῖν κειμένων. Τοῦτ' αὐτὸ ἔλεγον πρὸ τινος καὶ εἰς τὸν κ. Ρετσίναν, δῆμαρχον Πειραιῶς, ὅστις ἤθελε νὰ ζητήσῃ χάριν τῶν σχολείων τοῦ δήμου τοῦ τὴν γνώμην μου καὶ ὁ ὁποῖος διὰ τὰ τοιαῦτα ἔχει τὴν κατὰ Πλάτωνα θεῖαν μανίαν. Καὶ χωρὶς αὐτῆν, νὰ ἐξεύρετε, δὲν γίνεται τίποτε. Δὲν ἠμποροῦμεν ν' ἀποτρέψωμεν εὐκόλως καθεστῶς τῶν ἐτῶν.²⁾ Ἄς προπαρασκευάσωμεν τὴν ὁδὸν παρακολουθοῦντες τὰ ἐν Εὐρώπῃ γινόμενα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος καταρθώσωμεν νὰ δοθῇ μεγαλύτερα

(1) Εἰς τὰ δημοτικά;
(2) Ὁ κ. Ρετσίνας ὑπὸ τοῦ ὑγινοῦ νοῦ ἀγόμενος ἐνόησε τὸ ὄρθον καὶ ἐφήρμοσεν αὐτό, ἀλλὰ τὴν ἐργασίαν του ἀνέτρεψε τὸ ὑπουργεῖον μεταθέσαν ἀδιαιρέτως τοὺς διδασκόντας τὴν χειροτεχνικὴν διδασκαλίαν καὶ διορίσαν ἄλλους ἀγνοοῦντας αὐτήν, ὡς ὁ ἴδιος κ. Ρ. ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» ἐκθέτει.

προσοχὴ εἰς τὰ πρακτικὰ λεγόμενα μαθήματα. Ἀπὸ διδάσκονται κατὰ προτίμησιν περισσότερον εἰς ὅλα τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ὅπως θὰ ἴδῃτε εἰς τὰ προγράμματα τῶν δημοτικῶν σχολείων, τὰ ὁποῖα τώρα ἀμέσως θὰ σὰς δώσω καὶ διὰ τὴν σύνταξιν τῶν ὁποίων εἰργάσθημεν τρία περίπου ἐτη(!!). Εἰσήχθη πρὸς τοῦτοις τὸ μάθημα τῆς ἰχνογραφίας ὡς ὑποχρεωτικὸν πανταχοῦ καὶ βραδύτερον ἴσως θὰ εἰσαχθῆ ἡ χειροτεχνία. Ἄς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς ὅ,τι ἔκαμαν οἱ Γάλλοι πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς τὴν τελείαν ἐφαρμογὴν τῆς τεχνικῆς διδασκαλίας. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου συγχρινῶμεν ὀλίγον τὴν γερμανικὴν μέθοδον, ἐφ' ἣς στηρίζεται καὶ τὸ ἰδικόν μας σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ προσηλοῦμεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν νοῦν τοῦ παιδὸς εἰς τὴν πράξιν. Διότι, τί τὸ θέλετε, ἡ γερμανικὴ μέθοδος εἶνε ἥμισυ κατὰλληλος δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, καὶ θαυμάζω περισσότερον τοὺς Ἄγγλους, οἱ ὁποῖοι κατάρθωσαν νὰ προσπελάσωσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, καθ' ὃ οἱ παῖδες ἐξεπαιδεύοντο κατὰ τὸ ἡμῶν εἰς τὰς παλαίστρας¹⁾.

Καὶ διὰ νὰ σὰς συνοψίσω ἐν ὀλίγοις τὴν γνώμην μου. Εἶμαι καὶ ἐγὼ τῆς ἰδέας ὅτι πρέπει νὰ γείνωμεν πρακτικοί. Τὸ ὀλιγοῦδον καὶ κοπτερόν σπαθί μου, καὶ αἱ φαντασιοπληξίαι καὶ αἱ πολυλαὶ θεωρίαι νὰ μείνουν κατὰ μέρος.²⁾ Διὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ καταστήσωμεν πρακτικώτερον τὴν ἐκπαιδευσίν μας. Ἄλλ' αἱ μεταρρυθμίσεις δὲν γίνονται ἀμέσως καὶ ἀνατρεπτικῶς.»

ΓΝΩΜΙΚΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

1. Ὅστις δὲν ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ του, αὐτὸς δὲν θὰ ἀκούσῃ αὐτὴν λαλοῦσαν καὶ ἐν τῇ φύσει. Ὅστις δὲν ἀκούει τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς προφῆτας, αὐτὸς δὲν θὰ πιστεύσῃ καὶ ἂν ἀναστηθῶσι οἱ νεκροὶ καὶ εἴπωσι αὐτῷ τὰ μυστήρια. Ἄλλ' ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ δὲν ἠκούσθη μόνον

(1) Διὰ τί δὲν εἶναι κατὰλληλος ἡ Γερμανικὴ μέθοδος; Ἄν πικροδοκιμῇ ἐσχάτως παρ' ἡμῖν αἰτία, τούτου ὅτι ἀνετίθη ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς εἰς ἀνθρώπους, οἵτινες οὔτε μέθοδον γινώσκουν, οὔτε ἀγάπην τινὰ αἰσθάνονται πρὸς τοὺς διδασκάλους, οὔτε τὸν λαὸν θέλουν νὰ ἀναπτύχθῃ, ὅστις καταβάλλει ἀνελλιπῶς εἰς αὐτοὺς τὸν μισθὸν των. Περιέργων δὲ ὅτι ὁ κ. Παπαμάρκου ἰδρῶν πρὸ τριῶν ἐτῶν ἰδιωτικὸν ἐκπαιδευτήριον ἐν Ἀθήναις ἀνέγραψεν ἐν ταῖς ἐφημερίαις μέχρι ἀηδίας ὅτι τὸ σχολεῖον του θὰ εἶναι κατὰ τὰ σχολεῖα τῆς Δρέσδης, Βερολίνου καὶ Βαϊμάρης, δηλ. κατὰ τὸ ὑπόδειγμα Γερμανικῶν σχολείων, ἃ νῦν κατακρίνονται ἀνάφανδον ὡς ἀκατάλληλα.

(2) Ὅταν αὐτὰ, ἃ εὐαρεστεῖται ὁ κ. Π. νὰ ἀποκαλῆ φαντασιοπληξίαι, θεθῶσι κατὰ μέρος, τότε ἐκλείπει ἐν τῷ σχολεῖῳ ὁ ἀνθρωπισμὸς καὶ δὲν βλέπω διὰ τί ταῦτα νὰ ὑπάρχουν καθόλου.

ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος πάντων τῶν μεγάλων καὶ ἔνθων ἀνδρῶν. Ὁ ναὸς τοῦ Ἰεσοῦ εὐρίσκετο καὶ ἐν τῷ στήθει τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ πανταχοῦ ἔνθα, κηρύσσεται καὶ λατρεύεται Θεὸς καὶ ἀρετὴ, ἐκεῖ κατοικεῖ καὶ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ.

2. Διὰ τί ἀγαπῶμεν τὸ ὠραῖον; διατὶ τοῦτο προσέλκει ἡμᾶς πρὸς ἑαυτὸ μετ' ἀκατασχέτου δυνάμεως; διὰ τί τοῦτο ἀνυψοῖ ἡμᾶς; ὑπεράνω ἡμῶν αὐτῶν. Διότι εἴμεθα ἄνθρωποι. Μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποχωρισθῶμεν τοῦ φθαρτοῦ καὶ γήινου καὶ ἀδιασπαστοῦ μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένοι εὐφραϊνόμεθα, ὅταν βλέπωμεν αὐτὸ ἐξαχνιζόμενον καὶ ἐξευγενιζόμενον διὰ τῆς συνπαράρξεως; ὑψηλοτέρως θειας δυνάμεως. Ἄλλ' οὐδεμία ὠραϊότης ὑπάρχει, ἐν ἣ δὲν συδύαζονται ἁρμονικῶς τὸ θεῖον πρὸς τὸ γήινον, ἔνθα δὲν συνοικεῖ τὸ ὄρατόν μετὰ τοῦ ἀοράτου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κανονικωτάτη μορφή θεωρεῖται νεκρὰ μέχρις ὅτου διεισδύσῃ εἰς αὐτὴν ἡ ψυχὴ καὶ ἀκτίς ὑψηλοτέρου κόσμου καταυγάζῃ αὐτὴν ἐκ τῶν ἔνδον. Καὶ τότε ἀγαπῶμεν αὐτὴν, τότε ἐκπληροῦται ἡ προαίσθησις ἡμῶν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἀκαταλήπτου ἡμῶν ἐσωτερικῆς φύσεως. Καὶ ὁ ἐνθουσιασμός, ὅστις ἐξαίρει ἡμᾶς, δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ χαρὰ περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ συγγενοῦς ἡμῖν θεοῦ, ὅπερ ἡμεῖς ἐκπληκτοὶ ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ γήινῳ καὶ ἀσπαζόμεθα αὐτό. Καὶ τότε ἐξεγείρεται δὲν τῷ βάθει τοῦ στήθους ὑπνώτων πόθος τῆς πατρίδος, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ κάλλιστον τῆς ἡμετέρας φύσεως. Ἄφ' οὗ προήλθομεν ἐκ τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸν Θεὸν ποθοῦμεν νὰ ἐπανέλθωμεν. Καὶ ὡς πανταχοῦ πνεεῖ τοῦ Θεοῦ ἡ πνοή, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μάλιστα ὅπου ἐμφανίζεται ὠραῖόν τι πρᾶγμα. Καὶ δὲν ἦτο ἡ πνοή τοῦ Θεοῦ, τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅπερ εἰσῆλθε εἰς τὸν ἐκ πηλοῦ κατασκευασθέντα ἄνθρωπον, καὶ μετέβαλεν αὐτὸν εἰς ψυχὴν ζῶσαν;

FR. JAKOBS.

ΠΟΙΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΟΥΣΣΩ

Ἄφ' οὗ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐσαλεύθησαν αἱ παντοῖαι βᾶσεις καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ καὶ αἱ κοινωνικαὶ καὶ αἱ βιωτικαὶ τοῦ σαπροῦ μεσαιωνικοῦ οἰκοδομήματος, ἐγεννήθη ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων πόθος διακαῆς πρὸς νέον βίον ἐπ' ἄλλων βάσεων. Ἀπόπειραν πρὸς διατύπωσιν τοῦ νέου τούτου βίου ἔκαμεν ὁ Ρουσσῶ, διὰ τῶν συγγραμμάτων του τοῦ **κοινωνικοῦ συμβολαίου** καὶ τοῦ **Αἰμιλίου ἢ περὶ ἀνατροφῆς**, ἐν οἷς ἀναφαίνεται ὁ προφήτης τῶν νεωτέρων χρόνων. Αὐτός, ὅστις δὲν εἶχεν οὔτε γονεῖς, οὔτε οἰκογένειαν, οὔτε πατρίδα, οὔτε αἵρεσιν θρη-

σκευτικὴν, οὐδὲ ἀνῆκεν εἰς κοινωνικὴν τινὰ τάξιν, ἦτο ἐλεύθερος νὰ κρίνῃ ἐλευθέρως περὶ πάντων τούτων, αὐτὸς εἶχε διὰ τῶν περιηγήσεών του τῶν μεγάλων ἀποκτήσῃ εὐρυτάτην πείραν τοῦ κόσμου, ἵνα ἐν τῇ μοναξίᾳ κατορθώσῃ νὰ ἀναπαραστήσῃ σύμπαντα τὸν κόσμον. Αἱ ἰδέαι αὐτοῦ ἔθεσαν νέας βᾶσεις τοῦ βίου τῶν λαῶν. Καὶ σύμπας ὁ κόσμος ἠλεκτρίσθη ὑπὸ τῶν ιδεῶν καὶ τῆς πυρίνης ἐυγλωττίας τοῦ νέου τούτου προφήτου, αἱ δὲ παντοῖαι τοῦ ἀνδρὸς κκαταδιώξεις καὶ ἡ δυστυχία, ἥτις ἀείποτε δι' ὄλου τοῦ βίου του ὑπῆρξε σύντροφος αὐτοῦ, ἐκίνησαν ζωηροτάτην τῶν ἀνθρώπων συμπάθειαν καὶ τῆς συμπαθείας ταύτης καὶ ἐκτιμήσεως ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ποίημα τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ποιητοῦ Σχιλλέρου, ὅπερ ἐν μεταφράσει εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν δημοσιεύομεν κατωτέρω, τηροῦντες τὸ μέτρον καὶ τοὺς στίχους τοῦ πρωτοτύπου.

«Μνήμα ἐποχῆς ἡμῶν ἀτίμου,
Αἰσχος τὴν πατρίδα σου ἀτιμάζον,
Χαῖρε, χαῖρε τύμβε τοῦ Ρουσσῶ!
Εἰρήνη, γαλήνη ἔς τὸν νεκρὸν σου!
Ἐν τῷ τάφῳ εἰρήνην, γαλήνην
Εὐρίσκεις. Ἄ ζῶν ἐζήτεις μάτνη,
Καὶ τὰ δύο εὗρες ἐδῶ!

Πότε ἡ βαθεῖα πληγὴ θὰ ἴγιάνῃ;
Πάλαι σκότος σοφοῦς ἐθανάτου
Τώρα φῶς θανατώνει σοφόν!
Σωκράτην σοφισταὶ ἀποκτείνουν
Ρουσσῶ Χριστιανοὶ θανατοῦσι
Ρουσσῶ, δόντ' αὐτοῖς ἀνθρωπισμόν!

ΔΗΛΩΣΙΣ

Τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ Ρουσσῶ ἀπὸ τοῦ Μαΐου ἐκδοθὲν καὶ ἀπὸ 160 σελίδας ἐν μεγάλῳ σχήματι συγκεῖμενον δὲν ἀπεστάλη εἰς τοὺς συνδρομητὰς· διότι πολλοὶ τούτων, πρὸς οὓς ἐστάλη, ἐδήλωσαν ἡμῖν ὅτι δὲν τὸ ἔλαβον, περιπεσὸν εἰς χεῖρας ἀρπακτικὰς. Διὰ τοῦτο κρατοῦμεν τὰ τεύχη παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Δηλοῦμεν δὲ ὅτι, ἐπειδὴ σχετικῶς ἐλάχιστοι συνδρομηταὶ ἀνεγράφησαν ἢ τιμὴ τοῦ συγγράμματος, ὀγκωδεστάτου ὄντος, ὠρίσθη εἰς δραχμὰς ὀκτώ διὰ τοὺς συνδρομητὰς· διότι μόνον διὰ ταύτης τιμῆς δύναται νὰ καλυφθῇ μέρος τῶν πολλῶν δαπανῶν τῆς ἐκδόσεως. Ἐλπίζω, εἰς τὴν εὐγένειαν τῶν διδασκάλων πιστεύων, νὰ τύχῃ τῆς συνδρομῆς αὐτῶν πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου. Ἐκαστον τεῦχος ἐκ 160 σελίδων συγκεῖμενον τιμᾶται δραχμῶν δύο, τὸ δὲ πέμπτον τεῦχος καὶ τελευταῖον θὰ δοθῇ εἰς τοὺς συνδρομητὰς δωρεάν. Ὅσοι τῶν κκ. συνδρομητῶν ἔστειλαν μίαν δραχμὴν προκαταβολικῶς ἄς εὐαρεστηθῶσι νὰ πέμψωσι καὶ τὸ συμπλήρωμα τῆς τιμῆς τοῦ πρώτου τεύχους ἢ τοῦ ἀκόμη μίαν δραχμὴν καὶ δύο δραχμὰς ἀντίτιμον τοῦ δευτέρου τεύχους. Οἱ θείοντες νὰ ἔχωσι τὸ τεῦχος ταχυδρομικῶς ἐπὶ συστάσει διὰ τὸ ἀσφαλέστερον προκαταβάλλουσι τὰ ταχυδρομικὰ λεπτὰ 30.